

Gh. Buzatu

AUGUST 1916: ROMÂNIA ÎN RĂZBOI (PRELIMINARIILE DIPLOMATICE, DIN SURSE STRĂINE)

Faptele sunt prea bine cunoscute pentru a mai reveni asupra lor. Mai cu seamă că ne-am propus, în cele ce urmează, să surprindem și să prezentăm, în anexă, în viziunea unui publicist rus (S. Litovțev), o serie de detalii semnificative privind preliminariile diplomatice și atmosfera bucureșteană din august 1916, când s-a programat și consumat efectiv intrarea României în conflagrația mondială din 1914-1918. Ceea ce, netăgăduit, a coincis unei date memorabile din istoria românilor. Nimeni altul decât N. Iorga, strălucitul nostru polihistor, prins el însuși în desfășurarea evenimentelor, a consemnat, imediat și fără umbră de reticență, că survenise „*un ceas pe care-l așteptăm de peste două veacuri*”¹; pentru ca, spre sfârșitul acțiunii militare a României, în decembrie 1918, tot el să-i descifreze consecința fundamentală – predeterminarea triumfului Marii Uniri a tuturor românilor, cea mai însemnată dată din întreaga evoluție a poporului nostru². Deducem, în acest fel, că nu întâmplător preluțiile intervenției militare a României și, apoi, înseși desfășurările războiului au stăruit consecvent în atenția istoricilor români și străini, care au valorificat extrem de numeroase și relevante sinteze³ și monografiile speciale⁴,

studii, volume de documente⁵, bibliografii⁶ și cronologii⁷, eseuri istoriografice⁸ etc. Nu putem neglija, în context, bogata literatură memorialistică consacrată evenimentelor de referință, printre autori impunându-se mulți dintre „actorii” de pe prima scenă a dramei (Al. Averescu, Ion Antonescu, Regina Maria, Saint Aulaire, Ottokar von Czernin, H. Berthelot, V. Pétin, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, C. Stere, N. Iorga, I. G. Duca, Take Ionescu, C. Argetoianu, V. Th. Cancicov, Sabina Cantacuzino, V. N. Drăghiceanu, Constantin Kirițescu, Pia Alimănișteanu ș.a.).

Iată de ce, după cum am precizat, preluțiile nemijlocite ale implicării României în primul război mondial, investigate temeinic de-a lungul anilor de către specialiști, au ajuns bine-cunoscute, iar, dintre momentele de referință, s-au impus mai ales:

- Perioada neutralității României în conflict (1914-1916) în general;

- Episoadele decisive care au marcat însuși ajunul războiului României, iar în chip precis:

- 4/17 august 1916: Parafarea tratatului de alianță⁹ între România, pe de o parte, și Puterile Antantei, pe de altă parte, întărit concomitent de o convenție militară (17 articole). Tratatul de alianță (7 articole), semnat de premierul I. I. C. Brătianu și de cei patru miniștri aliați la București, respectiv contele de Saint Aulaire (Franța), Sir G. Barclay (Marea Britanie), baronul Carlo

¹ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, II, Craiova, f.a., p. 83.

² Cf. „Neamul Românesc”, Iași, 2.XII.1918, p. 1.

³ Vezi, îndeosebi, Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediția a II-a, 3 vol., București, 1925-1927 (inclusiv o ediție în limba franceză – Paris, 1934); ediția a III-a, 2 vols., cu prefata din 1959 a autorului, de prof. M. Popa, București, 1989; N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, 3 vol., Craiova, f.a.; idem, *Istoria Românilor, X, Întregitorii*, București, 1939; G. I. Brătianu, *Origines et formation de l'unité roumaine*, Bucarest, 1943 (cf. și varianta germană – *Rumänische Einheit*, Bukarest, 1944; Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, coordonatori, *Istoria României. Compendiu*, București, 1969; Andrei Oțetea, coordonator, *Istoria poporului român*, București, 1970; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria României din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, 1971; Ștefan Pascu, Ilie Ceaușescu și colaboratori, *Istoria militară a poporului român*, V, București, 1988; *A History of Romania*, edited by Kurt Treptow, Iași, 1996; Keith Hitchins, *România. 1866-1948*, ediția a III-a, București, 2003; Gh. Platon, coordonator, *Istoria Românilor*, vol. VII/II, București, 2003.

⁴ Vezi C. Stere, *Marele Război și politica României*, București, 1918; N. Basilescu, *La Roumanie dans la guerre et dans la paix*, Paris, 1919; M. Djuvara, *La guerre roumaine (1916-1918)*, Paris, 1919; I. Rusu-Abrudeanu, *România și războiul mondial*, București, 1921; general C. Găvăneșcu, general Ion Manoilescu, *Războiul cel Mare. 1914-1918*, 3 vol., București, 1924; general G. A. Dabija, *Armata Română în războiul mondial (1916-1918)*, 4 vol., București, 1928-1936; Miron Constantinescu, Ștefan Pascu, coordonatori, *Desăvârșirea unificării statului român. Unirea Transilvaniei cu Vechea României*, București, 1968; general Victor Atanasiu și colaboratori, *România în primul război mondial*, București, 1979; M. N. Popa, *Primul război mondial*, București, 1979; *România în anii primului război mondial*, 2 vol., București, 1987;

Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916-1918*, Brăila, 1921; Ion Bulei, *Arcul așteptării*, București, 1981; idem, *1916. Zile de vară*, București, 1983; Gh. Buzatu și colaboratori, *Aspecte ale luptei pentru unitate națională: Iași 1600 – 1859 – 1918*, Iași, 1983; Gh. Buzatu și colaboratori, *România și primul război mondial*, Focșani, 1998; Șerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii primului război mondial. 1914-1918*, București, 1993; Constantin I. Stan, *Regele Ferdinand I, Întregitorul (1914-1927)*, București, 2003.

⁵ Ministerul Apărării Naționale. Marele Stat Major. Serviciul Istoric, *România și războiul mondial. 1916-1919*, 8 vol. (istoric și anexe), București, 1934-1946; *1918 la români. Desăvârșirea unității statale a poporului român. Documente externe (1879-1918)*, I-II, București, 1983; *La lotta secolare del popolo romeno per l'indipendenza, la liberta e l'unita nazionale. Documenti*, vol. VI, Roma, Editori Riuniti, 1980; Gh. Buzatu, ed., *Discursuri parlamentare. 1864-2004*, București, 2004.

⁶ Cf., mai ales, Ștefan Pascu, Gh. Hristodol și colaboratori, editori, *Bibliografia istorică a României*, vol. I, IV-X, București - Cluj-Napoca, 1970-2005.

⁷ Constantin C. Giurescu, coordonator, *Istoria României în date*, București, 1971; Dinu C. Giurescu, coordonator, *Istoria României în date*, București, 2003; Ion Calafeteanu, *Istoria politicii externe românești în date*, București, 2003.

⁸ Cf. Gh. Tudor, *Romanian Historiography Concerning Romania's Participation in the First World War*, în „Neue Forschungen zum Ersten Weltkrieg”, Koblenz, 1985.

⁹ Vezi relatarea unui martor ocular (I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, München, 1981, p. 257).

Fasciotti (Italia) și Stanislas Poklewsky-Koziel (Rusia), stipula în prima ordine garantarea de către Marile Puteri ale Antantei a integrității teritoriale a statului român și recunoștea pretențiile României în privința provinciilor sale istorice (Transilvania, Bucovina și Banatul) subjugate de Imperiul Dualist.

- 14/27 august 1916: Cel de al doilea Consiliul de Coroană, întrunit sub autoritatea Regelui Ferdinand I, a optat pentru calea războiului împotriva Austro-Ungariei, care – potrivit convenției militare menționate – trebuia să se producă, cel mai târziu, la 15/28 august 1916.

- În seara aceleiași zile, România a declarat război Austro-Ungariei, iar, la orele 24,00, au fost chemate sub drapel toate forțele armate ale țării, potrivit planului de mobilizare întocmit pentru anii 1916-1917.

- 15/28 august 1916: Întrucât sosise, după expresia fericită a lui N. Iorga, **ceasul**, trupele române au trecut Carpații, declanșând operațiunile pentru eliberarea Transilvaniei străbune. Reținem din memorabilul editorial *Ceasul...*, apărut în paginile „Neamului Românesc” la 21 august 1916 (stil vechi): „A sosit un ceas pe care-l așteptăm de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională, pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit. A sosit ceasul în care cerem și noi lumii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robi rodul ostenețelor noastre”¹⁰.

- În zilele imediat următoare a intervenit, prin jocul alianțelor, starea de război dintre România și Puterile Centrale, în urma declarațiilor oficiale de ostilitate ale Germaniei (15/28 august 1916), Turciei (17/30 august 1916) și Bulgariei (19 august/1 septembrie 1916).

Evenimentele din august 1916, cum era și natural, au aflat la București pe numeroși corespondenți de presă străini, între ei și pe rusul **S. Litovțev**, trimis special al cotidianului moscovit „Russkoe slovo”. Relatăriile sale, adunate sub titlul **Ultimele două săptămâni**, au văzut lumina tiparului, ca foileton, la scurt timp după intrarea României în război, mai precis la 30 august/12 septembrie 1916. Deși corespondentul s-a dovedit un observator atent și avizat și un fidel interpret al scenei politico-diplomatice românești, materialul său din „Russkoe slovo” nu s-a instalat în atenția factorilor de la București. Abia în ianuarie 1941, fiind în misiune la Moscova, **P. Nemoianu**¹¹, trimis al Ministerului Afacerilor Străine al României, a ... redescoperit corespondența lui S. Litovțev din 1916, a tradus textul, iar, la reîntoarcerea sa în București, l-a transmis la 18 martie 1941 personal generalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, pentru arhiva lui personală. A mizat, desigur, și nu s-a înșelat, dacă avem în vedere faptele care s-au succedat, înainte de orice declararea **Războiului Sfânt** în 22 iunie, pe similitudinea desfășurărilor istorice din anii 1916 și 1941¹².

¹⁰ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, II, p. 83-84.

¹¹ Acesta, în perioada 24 aprilie – 23 august 1944, va îndeplini funcția de ministru al Agriculturii și Domeniilor (cf. Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României. 1859-1995*, București, 1995, p. 149).

¹² În perioada respectivă, P. Nemoianu a transmis și alte materiale lui I. Antonescu (vezi Arhivele Naționale ale României, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar, dosar 425/1941, *passim*).

- ANEXĂ¹³ -

București, 18 martie 1941

Domnule General,

Cu onoare Vă înaintez, aci alăturat, un articol apărut în ziarul „Russkoe slovo” din Moscova în anul 1916, despre Ionel Brătianu, tradus de mine cu ocazia recentei mele misiuni la Moscova și care în momentul de față nu se poate da publicității, rugându-vă a lua cunoștință de cuprinsul lui.

În același timp, Vă mai aduc la cunoștință că același text l-am depus și la Fundația Ionel Brătianu din Capitală.

Primiți, Domnule General, expresia întregului meu devotament.

P. Nemoianu

D-Sale Domnului

General Ion Antonescu

Conducătorul Statului

- București -

oo00oo

„Russkoe slovo”, Nr. 200 din 20 august 1916 stil vechi
pag. 2 – Foileton

Ultimele două săptămâni

(de la corespondentul nostru special)

de S. LITOVȚEV

- I -

Succesele rapide la granița ungară ale armatei române se datoresc în măsură apreciabilă iscusinței diplomatice a lui Ion Brătianu și inducerii în eroare a diplomaților austro-germani din București. Cu toată neliniștea de care au dat dovadă din timp [Baronul Hilmar von dem] Bussche și Conte [Ottokar von] Czernin, acești diplomați au fost stăpâniți de o idee preconcepțată și până la momentul din urmă nu au crezut în intrarea României în război. Ei au fost convinși că, după oarecare oscilări, România se va întoarce la calea veche și bătătorită, calea neutralității liniștite și profitabile. Ei au judecat în felul următor:

Porumbul este în câmp, necules. Cumpărătorii nemți cu sacii de aur nu așteaptă decât un semn, ca cu acest aur să umble hambarele în schimbul produselor din noua recoltă. Domnește o căldură tropicală, lenea se întinde, îți vine greu să ridici mâna și cum de ar putea românul răsfățat și îndrăgostit de plăceri să ia greaua armă în mână și să plece într-o campanie istovitoare! Legende. Un nou bluf. Brătianu, probabil, este pus în fața unei noi dileme, aceia de a vinde scump grâul și porumbul. România se pregătește de război. Aceasta este clar.

¹³ ANR, fond PCM – CM, dosar 425/1941, filele 319-327.

Dar în 1915 n-au fost oare concentrări de trupe? El duce tratative cu Rusia. Dar în anul trecut nu a purtat oare tratative care nu au dus la nimic? Firește, dacă succesele alianțelor s-ar desfășura mai puternic, românii nu ar refuza fără tentare să primească fără jertfe trei provincii, dar a sosit oare acest moment psihologic? Puțin probabil. Pe fronturile principale este liniște. Pe frontul de la Salonic s-a mișcat bulgarii și pare cu întrucâtva au și înaintat.

În temeiul acestor închipuiri ei au hotărât:

– Tărăgănarea diplomatică se va întinde până în martie 1917.

Este adevărat că nemții au pierdut încrederea în Brătianu încă din anul trecut, de pe vremea când a dus tratative cu Rusia, după intrarea Italiei în război. Dar acest motiv de neliniște ei l-au înlăturat din judecata lor cu alte raționamente liniștitoare:

– Brătianu nu dispune singur de soarta României. Regele nu este dispus pentru aventuri. Regele va semna decretul de mobilizare când nu va putea fi contestată de nimeni. În sfârșit, Germania are în România nu numai dușmani, dar și prieteni. Carp, Titu Maiorescu, Marghiloman nu vor renunța la situație fără luptă, aceștia au acces și la Tron și o influență tradițională.

În judecare situației, diplomații germani nu au atribuit nici o importanță factorilor spirituali și psihologici. Ei nu au admis, de pildă, ideea că din orgoliu național Brătianu ar dori să intre în război ceva mai devreme decât ar fi putut de fapt, că în interesul național și mândriei personale ar fi dorit să paradeze și cu o leacă de risc și că, prin urmare, el nu va aștepă ca pe câmpul de luptă să fie condițiuni cu totul ideale. Ei nu au luat în considerare că există un câmp pentru orice viclenie diplomatică și că o întârziere și pe mai departe din partea lui Brătianu psihologicește nu era posibilă nici din motivul că prea de multe ori a dat dovadă de tăărăgăneli în trecut. Cu un cuvânt, austro-germanii prea mult îi disprețuiau pe români pentru a putea

crede serios într-o intrare a lor în război.

Dar uneori este foarte păgubitor să disprețuiești pe oameni. De astădată, aroganța a denaturat perspectiva diplomaților germani. Marele lor număr de spioni și de informatori de toate gradele s-au încurcat în sita deasă a faptelor contradictorii.

În oraș se vorbea de război, iar Guvernul român a încheiat cu un consorțiu german un contract pentru vânzarea de mazăre din noua recoltă.

În oraș se rechiziționează cai, iar guvernul român, în dimineața zilei de 12 august [1916], cu două zile înainte de declararea războiului, la cererea nemților, a dat dispoziție să se procure vagoane pentru transportarea în aceeași zi în Germania a unei părți din mazărea vândută. În oraș se vorbea că totul este definitiv aranjat, că Brătianu este formal legat cu Antanta, iar din sursă germană pornești zvonul că zilele cabinetului Brătianu sunt numărâte și că la putere va fi chemat Titu Maiorescu, care este partizan al unei neutralități prietenești față de Germania.

Cetățenii germani fără legături, conduși numai de propriul lor instinct, au simțit apropierea războiului, părăsind Bucureștiul pe propriul lor risc, iar nemții cunoscători cu aceia de la Legație și apropiați de von Bussche, jurnaliștii berlinezi, cu două zile înainte de catastrofă, afirmau că criza s-a micșorat și că se pregătesc să petreacă iarna în București.

Autoritățile românești evacuează rapid orașul Giurgiu, iar consulul austriac din Giurgiu vorbește nemților de acolo:

– Nu vă neliniștiți, nu vă alarmați!

În ziua de 14 august, la orele 9 dimineața, până în preajma ședinței Consiliului de Coroană, diplomații germani mai nadajduiau încă în victorie, iar în ziua de 14 august, orele 9 seara, România declara război Austriei și, peste 5 minute, la orele 9,05 seara, au trecut granița ungurească cufundată în somn și în liniște.

Ultimele două săptămâni ale neutralității românești constituie o curioasă pagină din istoria diplomatică.

București – revanșă pentru Sofia...

- II -

Curios este că nemții s-au neliniștit în acele momente când în cursul tratativelor reprezentanții Antantei aveau motive să fie neliniștiți și dintr-o dată s-au liniștit în zilele când diplomații Antantei ședeau deja pe lauri, păstrând în sertare secretele textului convenției, semnată de Brătianu și de cei patru reprezentanți ai Antantei. Aceasta se poate controla cu gazetele germane. Amenințări grosolane la adresa României și a Regelui ei apăreau în coloanele gazetelor germane chiar în perioada când între București și Petrograd existau diferende destul de serioase asupra unor anumite puncte din tratat și când pesimiștii credeau că aceste deosebiri de vederi vor servi ca pretext pentru ruperea tratativelor. Presa germană credea atunci că înțelegerea s-a și făcut, aruncând anatema asupra României. Trece cam o săptămână. După un schimb de vederi dintre Alianți, deosebirile dintre România și Rusia sunt înlăturate. Tratatul a fost semnat în primele zile ale lunii august. A fost fixat termenul începerii acțiunii militare, iar în cercurile diplomatice germane și austriece s-a instalat o beatitudine trandafirică și nădejdi de mai bine. Numai cu două zile înainte de deznodământ reapare din nou neliniștea, adormită după câteva vizite la Carp și Maiorescu și de perspectivă că, la Consiliul de Coroană, lucrurile vor lua o



Paul Cézanne – **Flowers**

întorsătură favorabilă.

Motivul acestei confuzii, în cazul de față, zace în secretul neobișnuit al tuturor acțiunilor în legătură cu momentul subscrierii tratatului. Dacă nemții ar fi reușit să stabilească faptul material al semnării tratatului, nici un fel de rătăcire teoretică și nici un fel de aroganță nu ar fi putut masca trista realitate pentru ei.

Eu sunt în măsură să stabilesc câteva detalii din această încă proaspătă istorie și din care vă puteți face o idee asupra condițiilor în care s-a desfășurat activitatea diplomatică în București printre mulțimea de spioni și observatori. A fost absolut necesar a se ascunde față de nemți terminarea tratatelor diplomatice, a le sugera convingerea că problema este încă deschisă și că tratativele continuă în ritmul lor vechi, negrăbit. Pentru aceasta a trebuit să se recurgă la o manieră obișnuită în creațiunile lui Conan Doyle. Textul tratatului a fost elaborat. Trebuiau puse numai semnăturile. Închipuirea Dv. normală îi duce pe cei patru reprezentanți în trăsura la intrarea Ministerului de Externe. Importanții vizitii stând pe capră schimbă păreri pe tema că, de data asta, Domnii multă vreme au stat acolo. Apoi, prinși într-o vie conversație, apar cu fața îmbujorată cei patru gentlemen cu pălărie înaltă, mai pâlăvrăgesc câțva timp pe trotuarul înfierbântat și se despart imortalizați de către cinematograf. Vai! Nimic din toate acestea. Realitatea este cu totul alta. La ministrul Rusiei S. Poklewsky-Koziel, la oră diferită, au venit pe rând colegii aliați și au semnat. Fiecare a semnat mai întâi acel exemplar din tratat pe care urma să-l primească în posesie. Au plecat iarăși unul câte unul. Au trecut câteva ceasuri. Ministrul Rusiei în jachetă stă în automobilul deschis și nu se îndreaptă spre Ministerul de Externe sau spre vreo altă instituție guvernamentală, ci spre casa izolată a lui Vintilă Brătianu, fratele primului-ministru, care nu avea pe această vreme nici un rol în afacerile de stat. Acolo așteată de mult Brătianu, primul ministru. Nici cel mai experimentat detectiv nu ar fi putut descoperi la ministru vreun document oarecare,



Claude Monet – **White Water Lilies**

Nici servietă, nici buzunare încărcate. Pe perina automobilului este aruncată la întâmplare ultimul număr din *Illustration*, printre foile căreia erau așezate și exemplarele din tratat.

În același chip tratatul face drumul și înapoi la Legație, dar cu semnătura lui Brătianu.

S-a sfârșit. Sforțările a doi ani au fost încununare de succes. Peste o săptămână cercul țările inamice Germaniei se strânge mai puternic, încă un berbec de fier va contribui cu lovituri surde la dărâmarea Triplei Alianțe. Dar cu cât e mai puternică bucuria, cu atât mai sîrguitor trebuie să fie înăbușită în tine, pentru a nu fi exprimată în gesturi sau cuvinte scâpate. În cercurile diplomatice ale Aliaților își face loc o eră de un întunecat pesimism. Vorbiți cu vreunul dintre miniștri despre Brătianu!

Este un adevărat neom, iar nu om. Ne-a chinuit cu tăgănelile. Dar, ce este mai chinuitor dintre toate, mâine, vineri, 5 august, el pleacă pentru patru zile la Florica la moșia sa. Pe vremea asta! Precum vedeți, el este încă acolo, și poate mai ia un guturai și aceasta va întârzia încă cu câteva zile răspunsul la ultima propunere. După aceea i se va năzări că tratatul scris cu cerneală obișnuită va trebui transcris cu una colorată...

Niciodată Brătianu nu a fost așa de tare și așa de mult îmjurat ca în zilele acestea.

Situația ziariștilor, acești veșnici căutători de adevăr, sau de informații, ceea ce este tot una, a fost din cele mai grele. Unde să afli adevărul?

Ministrul italian, un om foarte cult, causeur inteligent și fin diplomat, spunea în chipul cel mai sincer ziariștilor:

– Desigur, Dv. nu așteptați de la mine o cronică. Ce interes ar reprezenta aceasta? Fapte – simpla evidență. Numai acestea pot interesa mințile superioare. Importante sunt problemele. Și eu aici rămân la vechea mea părere. Problema României nu este o problemă diplomatică, ci una de război...

– Nu e scris tratatul, Domnule Baron?

– Vă spun, cu toată seriozitatea, că pentru înțelegerea problemei este cu mult mai important de știut pentru ce poate fi semnat tratatul. Sau pentru ce el nu poate fi semnat, decât a se ști dacă a fost semnat sau nu. Noi avem de-a face cu o problemă pur militară. Dacă și Dv. sunteți de părerea mea, atunci sunteți pe calea cea bună...

Și, pentru ca să te abată definitiv de la lumea faptelor reale, în care te cufunzi cu tot sufletul, amabilul Baron Fasciotti, arheolog și colecționar, îți arată ediția în manuscris a Bibliei, prima ediție „Ada” de Dante, o monedă rară cu chipul femeii lui Lot și fiicele lui și mii de alte lucruri foarte remarcabile și care nu te apropie cu nici o iotă de rezolvarea „problemei” tale fundamentale:

– E scris tratatul sau nu?

– Primul secretar al Legației ruse, Prințul M. A. Gagazin, cu o amabilitate foarte simpatică din care nu se desprinde un pesimism ci mai curând șiretlic, la întrebarea curioșilor, răspunde:

– Să nu le dați crezare. Nu va fi nimic. Scurp. Vă rog să mă iertați. Niște mincinoși! Și, acum, dați-mi voie să plec.

Dar S. Poklewsky, care de obicei îmi împărtășea impresiile sale optimiste, m-a prevenit oarecum spunând:

– A sosit momentul când eu nu-ți pot spune nimic. Nu vei fi departe de adevăr dacă vei lua aceasta ca semn bun.

Această amabilă tăcere m-a ajutat îngtrucâtva să mă orientez.

- III -



Henri Matisse – *Bouquet of Flowers in a White Vase*

Sinaia, cel mai fermecător colț din Carpați, se găsește la trei ceasuri de mers din București. Acolo este reședința regală de vară. Acolo trăiește aproape toată aristocrația de curte. Acolo se odihnesc oamenii politici și diplomații. De aceea, pentru a fi în curs cu afacerile de toate soiurile, este absolut necesar să faci cât mai des câte o săritură la Sinaia. Când au început să vorbească de război ca de un eveniment iminent și apropiat, Sinaia s-a transformat într-un fel de observator diplomatic. Își împachetează oare X. Bagajele sau nu? Copiii Z. Au fost trimiși cu bona la țară. Ministrul Germaniei a fost la Casino arătând cea mai bună dispoziție sufletească. Ministrul Rusiei a vorbit timp îndelungat cu Take Ionescu. Corespondentul lui „Berliner Tageblatt” a primit prin telefon o comunicare care l-a determinat să plece imediat la București. Aghiotantul Regelui a spus unei doamne cutare și cutare lucru. La Sinaia se elaborează buletinele politice care influențau dispoziția Bucureștilor.

La două zile după semnarea tratatului, sau a doua zi după plecarea lui Brătianu la Florica, au sosit în Sinaia aproape toți miniștrii străini. Era în preajma a două sărbători. Întreg publicul, așteptând cu înfrigurare deznodământul, urmărea fiecare pas și fiecare gest al diplomaților. A doua zi în stațiune s-a generalizat părerea că războiul a fost din nou amânat. Brătianu a șters-o la Florica, iar ministrul Rusiei este mai întunecat decât norii. Voioșia lui von Busche se răsfânge și asupra lui Radef, ministrul Bulgariei, care îl însoțește pretutindeni.

Oricum ar fi, eu eram pregătit pentru ideea că în această comedie rolurile erau încălcite, că buna dispoziție a nemților este un fruct al confuziei, – eu totuși m-am intimidat. Numai în ajun am trimis gazetei o telegramă foarte optimistă. Nu cumva am făcut o greșală?

Mă adresez ministrului nostru:

– Nu vreau să impietez asupra secretului diplomatic, dar eu, mi se pare, am indus în eroare opinia publică. Lămuriți-mă, pentru Dumnezeu. Nu cumva sunt prea optimist?

– Dar ce, D-ta ai primit vești rele?

– Nemții sunt prea liniștiți.

– Dacă ar fi numai atâta. Brătianu a fugit la Florica în chiar tojil tratatelor. El ne poartă de nas. E timpul suprem ca nemții să se bucure.

Din tonul prin care aceste cuvinte au fost rostite, nu mi-a fost greu să ghicesc că ministrul are motive puternice să fie liniștit.

În ziua de 8 august dimineața, adică luni, miniștrii străini și, cu ei, ziaristii s-a întors la București. În public, în temeiul întrevederilor de la Sinaia, s-a generalizat părerea că înainte de 1 decembrie nu se poate întâmpla nimic decisiv.

Totuși, ultimele audiențe ale germanofililor la Rege, întâmplante înainte de semnarea convenției, au provocat în cercurile germanofile o oarecare neliniște. Precis Regele nu a spus nimic nici lui Carp, nici lui Maiorescu, nici lui Marghiloman. Dar și în declarațiile cu totul imprecise ale Regelui, din izolarea sa de Brătianu, din arătările lui asupra situației foarte avantajoasă militară a Puterilor Antantei, ei, nu fără motiv, au bănuțit primejdia. Marți, 9 august, von Busche a cerut audiență Regelui. Convorbirea cu Regele l-a liniștit în mare măsură pe ministrul Germaniei. În această audiență, întâi de toate, Regele i-a spus că are de gând să convoace Consiliul de Coroană din care se va desprinde opinia Țării. Credința că, în urma convorbirii cu Regele, hotărârea va scăpa dictaturii lui Brătianu și va face obiectul unei discuțiuni și lupte, a inspirat lui von Busche noi nădejdi. Au înflorit iluziile și în sufletele românilor germanofili.

Consiliului de Coroană – contra convocării căruia, după cum v-am comunicat la timpul său, Brătianu s-a opus – i-a revenit rolul de paravan binefăcător care l-a ferit de minciuna directă. Când, în preajma Consiliului, ministrul Austriei l-a întrebat pe Brătianu ce însemnează convocarea Consiliului de Coroană, Brătianu i-a răspuns:

– Colegul Dv. von Bussche a fost la Rege. După aceasta am primit dispoziția să convoc Consiliul...

Consiliul de Coroană a scăpat și pe Rege de lipsa de modestie a Contelui Czernin, când acesta, cu o zi înainte de război, în cursul zilei de sâmbătă [13 august 1916, stil vechi], fiind în audiență la Rege, a primit răspunsul naiv asupra intențiilor României:

– Am convocat Consiliul de Coroană și voi asculta părerea Țării.

Sâmbătă seara, prin Mareșalul Curtii, Maiorescu a cerut Regelui să-i acorde o audiență extraordinară într-o chestiune care nu suferă nici o amânare. După cum se spune, Regele avea de gând să-l pună în cunoștință pe Maiorescu despre hotărârea sa, dar acesta, din primul moment, a început să aperse cu atâta pasiune necesitatea păstrării neutralității, încât Regele n-a mai vrut să discute, referindu-se la Consiliul de Coroană de a doua zi.

Titu Maiorescu, neînțelegând sensul acestei trimiteri, s-a culcat cu nădejdea imprudentă că a doua zi o să-l doboare pe Brătianu, iar a treia zi o se se facă Prim-Ministru al Țării. Prietenul său politic, fostul ministru Arion, candidat la toate posturile de miniștri devenite libere, și-a deschis cu plăcere brațele pentru a primi un portofoliu în ministerul veșnicei neutralități...

În acest timp, Brătianu dădea următoarea dispoziție:

– De dimineață se suspendă în toată țara orice comunicație de cale ferată și telegrafică.

București – S. Litovțev

Pentru exactitatea traducerii:

P. Nemoianu

Moscova, ianuarie 1941

Calea Floreasca, 110